

Biblioteka
AVANTURA REČI

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Delphine de Vigan
“RIEN NE S’OPPOSE À LA NUIT”

© 2011 by Editions JC Lattès
Copyright © 2012 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

PHOTO: Raphael Pierret

This project has been funded with support from European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Objavlivanje ove knjige finansijski je pomogla Evropska komisija. Ova publikacija odražava isključivo stavove njenog autora i Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakve informacije koje ona sadrži ili na koje upućuje.

Program kultura

ISBN 978-86-7702-301-0

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, preštamovati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2013.

Delfina de Vigan

NIŠTA NE
STOJI NA
PUTU NOĆI

prevela s francuskog
Melita Logo-Milutinović

**Čarobna
knjiga**

Za Margo

„Jednom, dok sam slikao, čitavo platno prekrilo je crnilo, bezoblično, jednoobrazno, neprozirno.

U toj krajnosti video sam, u neku ruku, negaciju crnila. Neravnine u teksturi odbijale su svetlost, manje-više slabašno, a iz tame je izbijao nekakav sjaj, pikturalna svetlost, čija je osobena emocionalna moć budila u meni želju da slikam. Moj instrument više nije bilo crnilo, već ta tajanstvena svetlost potekla iz crnila.”

Pjer Sulaž

PRVI DEO

Kada sam je, tog januarskog jutra, pronašla u njenom Kstanu, moja majka bila je modra, bledomodra s nijansom pepeljaste, a šake su joj, začudo, bile tamnije od lica. Šake kao umrljane mastilom po naborima na zglavcima.

Moja majka bila je mrtva nekoliko dana.

Ne znam koliko mi je sekundi, ili čak minuta, trebalo da to shvatim, iako je situacija bila jasna (majka je ležala na krevetu i nije odgovarala ni na kakvo obraćanje), prošlo je mnogo vremena, trapavog i grozničavog, dok mi iz pluća nije izbio krik, kao posle nekoliko minuta gušenja. Ni danas, dve godine kasnije, ne mogu da odgonetnem kakvim je mehanizmom moj mozak uspeo da zadrži tako daleko od sebe percepciju majčinog tela, a naročito mirisa, zašto mu je toliko trebalo da prihvati informaciju izloženu pred njim? Nije to jedino pitanje s kojim me je majčina smrt ostavila.

Četiri ili pet nedelja kasnije, u retko neprozirnoj otupelosti, primila sam nagradu Francuske unije knjižarskih sindikata za roman čija je ličnost, pored ostalih, jedna zatvorena, od sveta povučena majka, koja posle godina ćutanja ponovo počinje da se služi rečima. Svojoj majci dala sam knjigu pre njenog objavljivanja, ponosna, svakako, što sam završila nov roman, svesna, međutim, da čak i kroz fikciju vrtim nož u rani.

Uopšte se ne sećam gde se odvijala dodela nagrade, ni kako je izgledala ceremonija. Mislim da sam još bila užasnuta; ipak, smešila sam se. Kada mi je, nekoliko godina ranije, otac moje dece prebacio da *bežim od problema* (mislio je na moju iritantnu sposobnost da se u svim okolnostima prikažem u dobrom svetlu), visokoparno sam mu odgovorila da ja *živim život*.

Smešila sam se i na večeri priređenoj u moju čast, samo mi je bilo važno da se održim na nogama, potom na stolici, da se ne strmoglavim u tanjir jednim zaranjajućim pokretom nalik onom koji me je, s dvanaest godina, glavačke hitnuo u prazan bazen. Sećam se fizičke, čak atletske dimenzije koju je taj napor poprimao, morala sam da se održim, da, iako nikog nisam zavarala. Činilo mi se da je bolje suzbiti bol, uvezati ga, ugušiti, ućutkati, sačekati da se konačno osamim, nego prepustiti se nečemu što ne bi bilo ništa drugo do otegnut urlik ili, još gore, hropac, od kojeg

bih bez sumnje tresnula na zemlju. Poslednjih meseci, događaji povezani sa mnom čudnovato su se ubrzali, i život je, ponovo, postavio prečku previsoko. Stoga mi se činilo da, dok traje pad, nemam pravog izbora sem da se pravim kako mi je dobro, ili da se nosim sa situacijom (makar se pravila).

A odavno znam da je tad bolje stajati nego ležati, i da treba izbegavati gledanje nadole.

U narednim mesecima napisala sam još jednu knjigu, za koju sam već mesecima pravila beleške. S ove vremenske razdaljine, pitam se kako je to bilo moguće, sem ako mi nije preostajalo ništa drugo, kad deca odu u školu, a ja ostanem u praznini, samo sa stolicom pred uključenim računarom, hoću reći, bez ijednog drugog mesta gde bih mogla sesti, spustiti se. Posle jedanaest godina u istom preduzeću – i dugog rvanja koje mi je svu krv isisalo – dobila sam otkaz, shvatila da me zbog toga pomalo hvata vrtoglavica, i tad sam pronašla Lusilu u njenom stanu, onako modru i nepomičnu, a vrtoglavica se pretvorila u užas, potom užas u maglu. Pisala sam svakog dana, i samo ja znam koliko je ta knjiga, koja nema nikakve veze s mojom majkom, obeležena njenom smrću i duševnim stanjem u kakvom me je ona ostavila. Onda je knjiga izašla, a nije bilo majke da mi na sekretarici ostavi najkomičnije moguće poruke o mojim pojavljivanjima na televiziji.

Jedne večeri, te iste zime, dok smo, vraćajući se od zubara, hodali jedno kraj drugog uskim pločnikom Ulice Foli Merikur, moj sin me je upitao, bez najave, bez ikakvog šlagvorta iz dotadašnjeg razgovora:

– Je l' se baka... ubila, u neku ruku?

I danas se potresem kad pomislim na to pitanje, ne zbog njegovog smisla nego oblika, onoga *u neku ruku* iz usta devetogodišnjeg dečaka, što je značilo obzirnost prema meni, ispipavanje terena, hodanje na vrhovima prstiju. Ali možda se zaista to pitao: s obzirom na okolnosti, da li je Lusilinu smrt trebalo smatrati samoubistvom?

Onoga dana kada sam pronašla majku, nisam mogla da odem po decu. Ostala su kod oca. Sutradan sam ih obavestila da im je baka umrla, mislim da sam rekla nešto poput „Baka je umrla”, i, u odgovor na njihova pitanja: „Odlučila je da zaspi” (mada sam čitala Fransoaz Dolto¹). Nekoliko nedelja kasnije, sin me je opomenuo: reci popu pop, a bobu bob. Baka se ubila, jeste, otišla dođavola, spustila zavesu, povukla se iz trke, digla ruke, rekla stop, basta, finito, s valjanim razlozima.

Ne znam više kada sam došla na ideju da pišem *o* svojoj majci, *u vezi* s njom, ili *počevši* od nje, znam koliko

¹ Fransoaz Dolto (*Françoise Dolto*), 1908–1988 – čuvena francuska pedijatričarka i psihoanalitičarka. (Prim. prev.)

sam se toj ideji opirala, držala je na odstojanju što sam duže mogla, praveći kilometarski spisak književnika koji su pisali o svojoj majci, od onih najstarijih do onih najsavremenijih, ne bih li sebi dokazala da je taj teren posejan minama a sama tema obezvređena, rasterivala sam sve rečenice koje su mi nailazile u rano jutro ili uz neko sećanje, jer sve su one bile počeci romana u svim mogućim oblicima, romana čiju prvu reč nisam želela da čujem, pa sam sastavila listu prepreka što će neizostavno preda mnom iskrsnuti i nemerljivih rizika kojima ću se izložiti započevši takav poduhvat.

Moja majka predstavljala je previše širok teren, previše mračan, previše beznadežan: sve u svemu, previše klizav.

Pustila sam sestru da pokupi pisma, dokumenta i tekstove koje je Lusila napisala, i smesti ih u poseban sanduk, da bi ih malo potom spustila u svoj podrum.

Ja za to nisam imala ni prostora ni snage.

Onda sam naučila da razmišljam o Lusili a da mi se dah ne preseca: kako je hodala, poprsja nagnutog napred, nosila torbu okačenu preko grudi i stisnutu uz bok, kako je držala cigaretu zgnječenu među prstima, kako je pognute glave uletala u vagon metroa, kako su joj ruke drhtale, kako se precizno izražavala, kako se smejala, kratko, što kao da je i nju samu čudilo, kako

joj se glas menjao pod uticajem nekog osećanja koje se ponekad ničim nije ogledalo na njenom licu.

Pomislila sam kako ne treba da zaboravim ni delić njenog hladnog, nadrealnog humora, i jedinstvenog smisla za nekonvencionalnost.

Pomislila sam kako je Lusila bila zaljubljena, redom, u Marčela Mastrojanija („spakujte mi pola tuceta takvih”, precizirala je), Jošku Šidlova (pozorišnog kritičara iz *Telerame*, koga nikad nije videla, ali hvalila je njegovo pisanje i inteligenciju), nekog biznismena po imenu Eduar, čiji pravi identitet nikad nismo saznali, Grejema, pravog pravcatog klošara iz XIV kvarta, koji je umeo, kad mu dune, da zasvira violinu, a umro je nasilnom smrću. A da i ne pominjem muškarce s kojima je *zaista* delila život. Pomislila sam kako je moja majka slatko jela kuvanu kokoš s Klodom Moneom i Imanuelom Kantom, na jednoj te istoj večeri, u nekom udaljenom predgrađu odakle se vratila vozom, i kako joj je godinama bila uskraćena čekovna knjižica jer je delila novac na ulici. Pomislila sam kako je moja majka upravljala informatičkim sistemom svog preduzeća, kao i celokupnom mrežom pariskog javnog prevoza, i igrala po kafanskim stolovima.

Ne znam više u kojem sam trenutku kapitulirala, možda kada sam shvatila koliko je pisanje, moje pisanje, povezano s njom, s njenim maštarijama, trenucima ludila

kada joj je život postajao tako težak da mu je morala bežati, kada se njen bol mogao izraziti samo bajkom.

Zato sam zamolila njenu braću i sestre da mi govore o njoj, da mi pričaju. Snimila sam ih, njih i druge, koji su upoznali Lusilu i našu veselu i razorenu porodicu. Uskladištila sam sate digitalnih reči na svom računaru, sate prepune uspomena, ćutanja, suza i uzdaha, smeha i poveravanja.

Zamolila sam sestru da donese iz podruma pisma, tekstove, crteže, tražila sam, preturala, čeprkala, iskopavala, vadila iz groba. Satima sam čitala i iznova čitala, gledala filmove, fotografije, iznova postavljala ista pitanja, i neka druga.

A onda sam, poput desetina pisaca pre mene, pokušala da pišem o svojoj majci.

Već više od jednog sata Lusila je posmatrala svoju braću kako se zaleću sa zemlje na kamen, s kamena na drvo, s drveta na zemlju, u isprekidanom plesu koji je teško pratila, a onda se okupljaju oko nečega, razabrala je da je reč o nekom insektu ali nije mogla da ga vidi, da bi im se istog časa, grozničave i užurbane, pridružile sestre, koje su pokušale da prokrče sebi put u središte grupe. Ugledavši zverčicu, devojčice su zavrištale, *kao da ih kolju*, pomislila je Lusila, toliko su piskavo drečale, pogotovo Lizbeta, koja je đipala kao jare, dok je Žistina dozivala Lusilu najprodornijim glasom, kako bi ova došla iz istih stopa. Lusila, u haljini od svetlog krepa, nogu prekrštenih tako da se ništa ne izgužva, soknica besprekorno zategnutih preko gležnjeva, nije imala ni najmanju nameru da se pomeri. Sedeći na klupi, pratila je svaki sekund prizora što se pred njom odigravao, ali ni za šta ne svetu ne bi smanjila razdaljinu između sebe i svoje braće i sestara, kojima su se, inače, pridružila druga deca,

privučena vriskom. Svakog četvrtka, majka Lijana slala je svoje klince u parkić, sve do jednog, stariji su imali zadatak da paze na mlađe, a jedini zahtev bio je da se ne vraćaju dva sata. Uz silnu halabuku, braća i sestre izlazili su iz stana u Mobeškoj ulici, silazili pet spratova, prelazili Lamartinovu ulicu, potom Rošuarsku, a onda stupali u parkić, slavodobitno i upečatljivo, jer niko nije mogao a da ne primeti tu decu samo nekoliko meseci stariju jednu od druge, njihovu plavu, skoro belu kosu, svetle oči i bučne igre. Za to vreme, Lijana se spuštala na najbliži krevet i tonula u olovan san, dva sata tišine da nadoknadi učestale trudnoće, porođaje i dojenja, noći ispresecane plačem i košmarima, pranja veša i prljave pelene, pripremanja obroka kao na pokretnoj traci.

Lusila se uvek smeštala na istu klupu, malo po strani ali dovoljno blizu strateške tačke koju su predstavljali trapezi i ljuljaške, kao stvorenu za pregled celog prostora. Ponekad je pristajala da se igra s ostalima, ponekad je ostajala tu, *da prebira po glavi*, objašnjavala je, ali nikad nije precizirala šta, samo je neodređenim pokretom pokazivala okolinu. Lusila je *prebiralala* uzvike, smeh, plač, odlaske i dolaske, buku i neprekidno kretanje, u kojima je živela. Uglavnom, Lijana je ponovo bila trudna, ubrzo će dece biti sedmoro, potom bez sumnje osmoro, možda i više. Ponekad se Lusila pitala ima li granica plodnosti njene majke, može li se njen stomak

tako puniti i prazniti u beskraj, i izbacivati glatke ružičaste bebe koje Lijana obasipa smehom i poljupcima. A možda je ženama nametnut ograničen broj dece, koji će Lijana uskoro dostići, pa joj, konačno, telo više neće biti zauzeto. Sedeći tačno na sredini klupe, oklembesjenih nogu, Lusila je mislila na novu bebu, čije se rođenje očekivalo u novembru. Crnu bebu. Naime, svake večeri, pre nego što bi zaspala u sobi za devojčice, gde je već bilo tri kreveta, Lusila je sanjarila o potpuno, nepovratno crnoj sestrici, punačkoj i sjajnoj poput krvavice, sestrici kojoj se braća i sestre neće usuđivati da priđu, čiji plač niko neće razumeti, a ona će neprekidno urlati, pa će je roditelji naposletku predati njoj. Lusila će je uzeti pod svoje okrilje, u svoj krevet, i jedino će ona, ona koja je inače mrzela lutke, moći da se stara o njoj. Crna beba dobiće ime Maks, kao muž njene učiteljice, gđe Estoke, po zanimanju kamiondžija. Crna beba pripadaće joj bez ostatka, slušaće je u svakoj prilici, i štitiće je.

Žistinina vriska trgla je Lusilu iz razmišljanja. Milo je zapalio insekta, koji je buknuo za manje od sekunde. Žistina se stisla uz Lusiline noge, njeno maleno telo treslo se od jecaja, glava joj je ležala na sestrinim kolenima. Dok je milovala Žistininu kosu, Lusila je ugledala potočić zelene sline na svojoj haljini. Nije joj bio dan. Odlučnim pokretom odigla je sestrino lice i naredila joj da istrese nos. Malena je

htela da joj pokaže leš, pa je Lusila naposletku ustala. Od životinje je ostalo samo nešto pepela i deo sasušene ljuštore. Lusila je stopalom nabacila pesak preko njih, a onda podigla nogu i pljunula u šaku kako bi očistila sandalu. Zatim je iz džepa izvadila papirnu maramicu, otrla Žistini suze, obrisala joj nos, a onda šakama obuhvatila njeno lice i poljubila je, zvučnim poljupcem poput Lijaninog, usana dobro priljubljenih uz oblinu obraza.

Razvezane pelene, Žistina je otrčala da se pridruži ostalima. Oni su se već bacili na drugu igru, ovog puta okupljeni oko Bartelemija. On je glasno davao uputstva. Lusila se vratila na svoje mesto na klupi. Dok je gledala braću i sestre kako se najpre raštrkavaju, potom sakupljaju u grozd, pa ponovo razdvajaju, učinilo joj se da posmatra hobotnicu ili meduzu, ili, kad bolje razmisli, neku sluzavu životinju s više glava, kakva ne postoji. Nešto u tom mnogolikom stvorenju koje nije umela da imenuje – a bila je, međutim, sigurna da i sama predstavlja njegov deo, kao što svaki članak predstavlja deo gliste, čak i kad se od nje odvoji – celu ju je prekrivalo, potapalo.

Lusila je uvek bila najćutljivija od svih. A kad bi Bartelemi ili Lizbeta pokucali na vrata kupatila, gde se sklanjala kako bi čitala ili utekla od buke, čvrstim glasom, koji je odvrćao od svake namere da se pokušaj ponovi, naredila bi: mir.

Lusilina majka pojavila se na ulazu u parkić, podignute ruke, blistava i lepa. Lijana je na neobjašnjiv način hvatala svetlost. Možda zbog onako svetle kose i onako širokog osmeha. Možda zbog toga što je imala vere u život, što je sve ulagala, ne zadržavajući ništa. Deca su potrčala k njoj, Milo joj se bacio u naručje i uhvatio za odeću. Lijana se nasmejala i, onim svojim melodičnim glasom, ponovila nekoliko puta: moji mali kraljevi.

Došla je po Lusilu da je vodi na fotografisanje. Na tu vest, prolomili su se uzvici oduševljenja, a i nezadovoljstva – mada se već nekoliko dana znalo da je fotografisanje zakazano – opšta graja, usred koje je Lijana pohvalila Lusilu zbog besprekorno čiste odeće i uspela da dâ nekoliko uputstava najstarijoj kćerki. Lizbeta je imala da stavi četvoro malih u kadu a krompire na vatru, i da sačeka oca.

Lusila je uhvatila majku za ruku, pa su se zaputile ka metrou. Već nekoliko meseci Lusila je bila angažovana kao manekenka. Prikazivala je kolekcije „Viržini” i „Amperer”, dve vrhunske marke dečje odeće, pozirala za više reklama i pojavljivala se na modnim stranicama raznih listova. Prethodne godine, Lijana je u poverenju rekla Lizbeti da su božićni ručak i pokloni plaćeni zahvaljujući fotografijama objavljenim u *Mari-Kler* i *Montrikou*, u dve serije u kojima je glavna bila Lusila. Njena

braća i sestre takođe su ponekad išli na fotografisanje, ali, od svih njih, Lusila je bila najtraženija. Lusila je volela fotografije. Nekoliko meseci ranije, zidove stanice metroa prekrili su ogromni plakati jedne marke trikotaže na kojima se videlo njeno lice u krupnom planu, kosa začesljana unazad, crveni džemper i podignut palac, uz prateći slogan: „Inteksa je ekstra.” Istovremeno, sva deca iz Lusilinog odeljenja i svih pariskih odeljenja dobila su reklamni letak na kojem je bilo odštampano njeno lice.

Lusila je volela fotografije, ali više od svega volela je vreme provedeno s majkom. Put donde i nazad, metroom, čekanje između slikanja, pecivo s čokoladom kupovano, po izlasku, u prvoj pekari, ukradeno vreme posvećeno samo njoj, vreme kada nijedno drugo dete nije moglo tražiti da drži Lijanu za ruku. Lusila je znala da tih trenutaka uskoro neće biti, jer Lijana je predviđala da će naredne jeseni Lizbeta biti dovoljno odrasla da vodi Lusilu na fotografisanja, ili će pak ona ići sama.

Lusila je obukla prvu odevnu kombinaciju, strukiranu haljinu s tankim plavim i belim prugama, i prišivenim belim volanom koji je virio ispod nje nekoliko centimetara. Kad se Lusila vrtela oko sebe, haljina se širila kao cvetna krunica, otkrivajući joj kolena. Frizerka joj je brižljivo očesljala kosu, pa je zakačila sa strane šnalom u obliku srca. Lusila je posmatrala crne lakovane

sandale koje je upravo obula, savršeno blistave, bez ijedne ogrebotine, sandale o kakvim je sanjala, zbog njih bi njene sestre pozelenele od zavisti. Uz malo sreće, moći će da ih zadrži. Za prvu seriju fotografija trebalo je da pozira sedeći, s malim kavezom za ptice u rukama. Kad je Lusila zauzela pozu, pomoćnica je prišla da razmesti volan haljine oko nje. Lusila nije mogla da skine pogled s ptice.

– Koliko je dugo mrtva? – upitala je.

Fotograf, zaokupljen raznim podešavanjima, kao da je nije čuo. Lusila se obazrela, rešena da uhvati pogled nekoga ko bi joj mogao odgovoriti. Prišao joj je neki pripravnik od dvadesetak godina.

– Sigurno prilično dugo.

– Koliko?

– Šta znam, godinu, dve...

– I umrla je u ovom položaju?

– Ne mora da znači. Čika koji se time bavi može da je postavi onako kako hoće.

– Taksidermista?

– Tako je.

– Šta stavlja unutra?

– Slamu, valjda, i verovatno još neke stvari.

Fotograf je zamolio za tišinu, slikanje je trebalo da počne. Ali Lusila je i dalje posmatrala pticu, odozdo, tražeći nekakav otvor.